

Стоянова Т.А.
*кандидат юридичних наук, доцент,
кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО УСИНОВЛЕННЯ ПРИ РОЗГЛЯДИ СУДАМИ СПРАВ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

Інститут усиновлення в Україні знаходиться в постійному розвитку. З одного боку він є «близьким» до приватного права європейських держав, що належать до континентальної правової системи, як зазначає Н.Ю. Рассказова: «ми можемо зрозуміти «їх», вони можуть зрозуміти нас, ми можемо розвиватися в одному напрямку, що в умовах глобалізації, безумовного є запорукою розвитку» [1, с. 1]. З іншого усталена радянська система права, державний механізм управління досить повільно реформується. Тому Україна, яка обрала шлях євроінтеграції, повинна постійно реформувати свій правопорядок, а це неминуче призведе до запозичення приватноправових норм європейського приватного права. Але, будь-яка норма будучи «вирвана із контексту» рідної нормативної системи, втрачає свою ефективність, більш того дає змогу надати результат прямо протилежний.

Повертаючись до оголошеної проблеми слід підкреслити, що наступним кроком реформування інституту усиновлення з метою наближення до європейських стандартів стало прийняття 15 лютого 2011 року Закону України «Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей» (далі — Конвенція) [2]. Ратифікація Європейської конвенції про усиновлення потягла імплементацію зазначених норм до національного законодавства та, відповідно, це потягло певні зміни й в процедурі усиновлення.

За даними Міністерства закордонних справ України, станом на 1 січня 2014 року в Україні проживає 90 772 дитини-сироти та дітей, позбавлених батьківського піклування. Кількість дітей, які усиновлюються іноземцями щороку зменшуються: 2005 рік — іноземними громадянами усиновлено 2110 дітей, 2012 рік — 806 дітей, 2013 рік — 674 дитини. До кінця 2014 року очікується дещо більше 500 міждержавних усиновлень і це буде найнижчий показник за всю історію міждержавного усиновлення в Україні. Прогнозується

збереження тенденції на зменшення міждержавних усиновлень і в 2014 році. На даний час обліку в Департаменті сім'ї та дітей Міністерства соціальної політики України перебуває 306 іноземних кандидатів в усиновлювачі. З них: 163 сім'ї бажають усиновити дитину віком старше 12 років (з них 157 сімей із США) [3].

Аналіз статистичних даних свідчить про складну ситуацію, що склалася в міжнародному, або, як зазначає Міністерство закордонних справ, міждержавному усиновленні, що й привернуло увагу до аналізу правового регулювання усиновлення іноземними громадянами в світлі ратифікації Європейської конвенції про усиновлення. Але, в світлі останніх соціально-економічних подій в Україні, слід очікувати збільшення випадків усиновлення, що підвищує актуальність дослідження обраної проблематики.

Сфера дії Конвенції, згідно ст. 1, розповсюджується на усиновлення дитини, яка на момент подання усиновлювачем заяви про усиновлення ще не досягла 18 років, та застосовується до інституту «усиновлення», внаслідок якого виникають постійні стосунки батьків і дітей. Як слідує зі ст. 207 Сімейного кодексу України (далі — СК), усиновлення в Україні є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [4].

Тобто усиновлення дітей — громадян України іноземними громадянами та громадянами України підпадає під регулювання Конвенції.

Крім того, положення Конвенції стосується лише усиновлення, яке здійснюється за рішенням судового або адміністративного органу, що гарантує, що всі необхідні умови виконані в повному обсязі з найкращими інтересами дитини. Як зазначає ст. 225 СК — усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Як зазначає Міністерство Юстиції в своїх Роз'ясненнях: «Головною перевагою Конвенції є те, що вона встановлює сучасні правові стандарти у сфері усиновлення, у відповідність з якими мають бути приведені законодавства Держав-учасниць, у сфері усиновлення. У зв'язку з тим, Конвенція покликана уніфікувати різні підходи до законодавчого регулювання усиновлення, сприяючи при цьому найбільшому захисту прав дітей, принципи, які вона визначає, можуть широко застосовуватися у державах. Головним принципом, який має застосовуватися до усиновлення, є принцип, передбачений статтею 4 Конвенції, відповідно до якого рішення про усиновлення має відповідати найвищим інтересам дитини.» [9].

Стосовно досягнення принципу відповідності усиновлення найвищим інтересам дитини хотілось би наголосити наступне. По-перше, такий принцип є фундаментальним принципом інституту усиновлення, який деталізується в наступних принципах усиновлення та втілюється в нормах сімейного права. Таке положення впливає з ч. 2 ст. 207 СК, де зазначається, що усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Також, забезпечується ст. 238 СК, де зазначається, що підставою скасування усиновлення є суперечність інтересам дитини та не забезпечення сімейного виховання. Такий принцип є комплексним принципом відповідно до якого суд повинен при розгляді справ про усиновлення пересвідчитися у дотриманні усіх умов усиновлення (ст.ст. 208-222 СК) та зробити висновок про доцільність усиновлення у кожному його випадку через досягнення найвищих інтересів дитини. Тому, слід надати наступне визначення принципу відповідності усиновлення найвищим інтересам дитини — це один із фундаментальних, комплексних принципів інституту усиновлення, що включає дотримання усиновлювачем усіх умов усиновлення та здатність надати дитині належне сімейне виховання. Такий принцип слід віднести до принципів окремих інститутів цивільного процесу, а саме до принципу розгляду судом справ про усиновлення.

Література:

1. Модельные правила европейского частного права (перевод с английского) / Н.Ю. Рассказова: «Статут». — 2013. — С. 1
2. Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої): Закон України від 15 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. — №35. — 2011. — Ст. 346.
3. Міжнародне усиновлення в Україні: Міністерство закордонних справ України // Режим доступу: Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України:
4. Сімейний кодекс: Закон України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради від 31 травня 2002 року. — №21. — Ст. 135.
5. Принципи та положення Європейської конвенції про усиновлення дітей: Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 20 квітня 2011 року // Режим доступу: Офіційний сайт Верховної ради країни: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0029323-11>.